

ŠPORTOVANIE DETÍ A JEHO VPLYN NA KVALITU ŽIVOTA

Alexander Vajda – Banská Bystrica 21.9.2006

ALVA Cenntrum, Banšelova 4, 821 04 Bratislava., Slovenská republika, tel.: +421-2-43414641,
E-mail: vajda@alva.sk, www.alva.sk.

Abstrakt: Kvalita nášho života je daná hlavne tým, aké máme poznatky, skúsenosti – dáta. Je to všetko, čo nás v živote stretlo, všetko, čo nás zaujalo, čo sa učíme. Niečo sme schopní vnímať viac, niečo menej, ale sú skúsenosti, ktoré majú zásadný vplyv na formovanie nášho vedomia a aj morálne hodnoty. Šport môže byť v živote jedinca veľmi významným súborom skúseností a poznatkov. Šport vnímam ako významný pedagogický a výchovný proces. Športom už malé deti získavajú veľmi silné aj emotívne zážitky a skúsenosti – dáta. Kvalita týchto dát priamo vplýva na kvalitu formovania ich osobnosti. Dá sa povedať, že kvalitná pohybová aktivita detí predurčuje ku kvalitným vrcholovým výkonom a znižuje riziko neúspechu a znehodnotenia dlhodobej činnosti. Naopak, nekvalitná príprava, sústredená len na výkon, robí zo športovca veľmi labilný a rizikový nástroj pre vrcholovú športovú kariéru. Meniace sa spoločenské pomery a stále zvyšujúci sa význam ekonomiky v prostredí trhového hospodárstva však zanecháva nenapraviteľné škody a zo športu detí sa stáva strašiak. Či už ekonomicky pre rodičov, alebo neprimeranými nárokmi pre deti. Základom existencie spoločnosti je však rodina. Uvedomujú si to svetoví ekonómovia, verím, že to tak vníma aj športová verejnosť.

Kvalita... Kvalita života... Všetci narábame s takými dátami, aké vlastníme. Preto sú medzi nami také veľké rozdiely. Preto máme každý svoju pravdu. Ktorá je tá pravá, ktorá zaručuje kvalitu života? Čo v športe mám chápať ako fenomén, ktorý ovplyvňuje kvalitu života spoločnosti?

Šport sa dá chápať aj ako odvetvie. V takomto ponímaní si vieme asi najlepšie predstaviť jeho veľkosť a vplyv na kvalitu života spoločnosti. Myslím si, že šport ako odvetvie národného hospodárstva patrí medzi ekonomicky a spoločensky veľmi silné a finančne významné prostredie. Disponuje významnými nástrojmi, ktoré športu umožňujú nevyhovárať sa, že sa niečo nedá, alebo niečo nie je možné. Naráža však, ako všetko, na pravidlá spoločnosti. Vedú sa diskusie, ako by mal štát zasahovať do ekonomiky. Tieto diskusie a ich výstupy pre spoločnosť často rozhodujú o samotnej existencii športu. A rozhodujú len významní ľudia, ktorí majú možnosť rozhodovať.

Vo všeobecnosti sa hovorí, že šport formuje osobnosť človeka pozitívne a peniaze negatívne. Prečo je potom taký nepomer medzi diskusiami zasahovania štátu do ekonomiky a zasahovaním štátu do športu? Pritom obyvatelia konkrétneho štátu budú vždy jeho najdôležitejšou súčasťou. Od ich schopností závisí aj úroveň ekonomickej prosperity. Prečo taký komplikovaný úvod?

Jedna z definícií športu môže znieť: šport je pohybová aktivita, ktorej cieľom je dosiahnutie určitého výkonu. Zaujímavá je v tomto prípade zmienka o pohybe. Pohyb je v živote jedinca základným predpokladom jeho vývoja. Novorodenec sa nevyvinie bez pohybu. Úroveň jeho mentálnych schopností je pre prežitie nepostačujúca. Ak sa začneme už od narodenia dieťaťa zaoberať cielene rozvojom jeho pohybovej aktivity, môžeme už tak skoro hovoriť o športe? Alebo sa budú pediatri hnevať, že dieťa je výhradne v ich kompetencii a až keď prekoná najzáľadnejšie obdobia svojho vývoja, môžu nastúpiť „športoví tréneri“?

Najvýznamnejšie obdobie z pohľadu vývoja dieťaťa je do jedného roku jeho života. Veľmi významné je obdobie do troch rokov. Nechcem tým podceňovať význam každého obdobia vo vývoji jedinca, ale správanie sa jedinca a jeho osobnostné vlastnosti dostávajú svoje

základy práve v tom najranejšom veku. Dnešok nám už jasne ukazuje, že merítkom kvality života v žiadnom prípade nie je výška životnej úrovne. **Sloboda jednotlivca povzbudzuje človeka správať sa samostatnejšie a rozvíja jeho osobnosť. Tieto procesy individualizmu vytvárajú priaznivé prostredie pre osobnú slobodu bez hraníc, samostatné existovanie, takisto ako aj pre neobmedzené demokratické systémy. Súčasne ale, tieto procesy zrušia takmer všetky spoločenské prepojenia. Hodnoty rodiny sa stále zľahčujú a prirodzené životné podmienky v komunitách, malých mestách a regiónoch rapídne zanikajú¹.** Ale týmito dôsledkami sa asi nikto zatiaľ vážne nezaobrá. Paradoxne, začínajú sa tým zaoberať ekonómovia, nakoľko sú si vedomí, že základným článkom v ekonomickom reťazci spoločnosti je rodina. A už samotní ekonómovia diskutujú, že schopnosť uspieť, zabezpečiť si potrebný blahobyť je daná výchovou a podmienkami, v ktorých jednotlivec vyrastá. Poukazujú na to, že spoločnosť by mala vytvárať také prostredie, ktoré nebude ľuďom zabezpečovať vysokú úroveň starostlivosti, ale naopak. Pretože také prostredie dovolí ľuďom nebyť pasívnymi, nespoliehať sa na to, že niekto sa o nich postará. Toto prostredie ich udrží v stálom strehu a aktivite. Núti ich, aby sa dokázali o seba starať sami a nezaťažovali tým spoločnosť. Aktívny jedinec produkuje pre štát väčšiu hodnotu ako ten, ktorý sa spolieha na sieť sociálnych výhod a centrálnu pridelovanie financií.

Dieťa v kontexte spomenutých dát chápem ako najvýznamnejší článok v spoločnosti a rodinu ako dominantné prostredie vplyvu na jeho vývoj. Športová aktivita je pritom jeden z najúčinnějších nástrojov formovania osobnosti. Vrcholový šport vnímam ako participujúcu zložku, do ktorej štát už nemá šancu moc zasahovať, nakoľko sa jedná v dnešnej dobe o tvrdo komerčné prostredie.

Veľmi zaujímavou skúsenosťou pre toto tvrdenie môže byť skúsenosť z obdobia 80-tich a 90-tich rokov v plávaní. Bývalé Československo bolo z pohľadu členskej základne a možnosti výskytu talentovaných jedincov voči športovým veľmociam zanedbateľné teritórium. Avšak mená ako Roľko, Kuf, Černý, Hladký, Mili, Vrtilšková, Géry, boli špička veľkého ľadovca, ktorý nás staval do roviny plaveckej veľmoci. Každý tento pretekár znamenal svetovú špičku. Prečo to vtedy tak bolo a teraz nie? Prečo bolo vtedy také jednoduché neustále objavovať pohybovo nadaných jedincov a dnes je to skôr vec náhody? Jednoducho. Spoločnosť významne zasiahla do pohybových aktivít detí tým, že vytvorila systém povinných plaveckých výcvikov, ktoré ale aj financovala prostredníctvom jedinej poisťovne pod rúškom odstraňovania plaveckej negramotnosti. Zrazu celá populácia detí začala chodiť na plavecké kurzy a trénerom stačilo sa ísť pozeráť a vyberať. Tento fakt neovplyvnil jednotlivec, ale spoločnosť. Významným spôsobom zasiahla do fungovania športu a výsledky prišli automaticky. V športe v súčasnosti u nás prebiehajú presne tie isté procesy, aké sa dejú aj v ekonomike. Peniaze sa paradoxne stávajú stále abstraktnejšou veličinou, ale sústredenosť na ne je oveľa väčšia, ako sústredenosť na toho, kto je základným predpokladom tvorby peňazí a ekonomiky – rodinu s deťmi.

Som presvedčený, že v športe disponujeme významnejšími informáciami o kvalite života, ako v iných odvetviach spoločnosti. Žiadny zamestnávateľ natoľko neskúma svojich pracovníkov, ako športová veda svojich zverencov. To platí samozrejme aj pre uplatňovanie tohto výskumu v praxi. Je veľa príkladov, ktoré ilustrujú, ako ostatné odvetvia preberajú a zavádzajú určité mechanizmy a prvky riadenia, ktoré sú v športe samozrejmosťou, ale aj nevyhnutnosťou. Veľké firmy zavádzajú významné kvalitatívne vylepšenia v starostlivosti o pracovníkov a všetky sú sústredené na to, čo zamestnávateľ v podstate využíva – psychické a fyzické schopnosti človeka. Ostatné sa dá naučiť, ale len s kvalitným „materiálom“.

Budúcnosť športu z pohľadu kvality života vidím len ako jednoduché rozhodnutie významných osobností spoločnosti. Je však ťažko očakávať, aby niekto rozhodol o niečom, keď mu chýbajú jeho vlastné dáta. Športovec nie je len ten, kto zvíťazil a stal sa olympionikom. Paradoxne sa môže pre spoločnosť stať oveľa významnejším politik, ktorý prežil krásne detstvo, vďaka kvalitným podnetom a stimuláciám, ktoré získal navštevovaním športových krúžkov,

tréníngov, vyrastal v šťastnej rodine a dokáže si uvedomiť hodnotu týchto fenoménov pre seba samého. Ale nie, on musí od športu utiecť, pretože narazil na neprimerané ambície trénera, ktorý mu jasne naznačil, že bude dobrý, len keď vyhrá titul. Inteligentné dieťa a inteligentná rodina vie, že titul, môže vyhrať len jeden. Ostatní už môžu byť v najlepšom prípade len druhí. A to je veľmi malá šanca na úspech v takej veľkej konkurencii. Prečo by sa malo dieťa venovať takej demotivujúcej aktivite? Vydrží to prinajlepšom len do obdobia, kedy môže začať o sebe rozhodovať samé.

Na jednej besede s rodičmi jedna mamička povedala nasledovnú príhodu: „Mám kamaráta, ktorý robí hokejového trénera. Bola som sa pozrieť na ich tréningu, pretože hľadám športový krúžok pre syna. Keď som videla ako veľmi na deti kričí, spýtala som sa ho, či to nejde aj bez toho kričania. Povedal mi, že hokej je tvrdý šport a preto musí na deti kričať. Ak sa mi nepáči, mám si dať dieťa na balet.“

Pri príležitosti jedného zahraničného výjazdu detí na preteky, ktoré sa športový klub rozhodol celé deťom prefinancovať som sa spýtal metodika oddielu, ktorý riadi tréningový proces, prečo na preteky nejde ich najlepšia pretekárka, ktorá získala na posledných národných majstrovstvách zo štyroch štartov dve prvé a dve druhé umiestnenia. Odpovedal, že slabo trénuje. Preto nemôže ísť na preteky, ktoré deti dostávajú za odmenu. Na otázku, prečo teda nenájde aspoň nejakú inú formu, aby ju pochválil, povedal, že ju nemá za čo pochváliť. Toto je pedagóg, ktorý rozhoduje o budúcnosti významného množstva detí, ktorý vkladá do detí navštevujúcich športový krúžok dáta, na základe ktorých si budujú svoj vlastný názor na fungovanie športovej prípravy. Táto pretekárka vo veku svojich 15 rokov odmietla ďalej pokračovať v tréningovej príprave a reprezentovať daný oddiel, ako dvojnásobná majsterka krajiny.

Na všetkých besedách s rodičmi, sa stretávam s tým, že nemajú alternatívu. Bud' dajú dieťa do športového krúžku s tým, že tým pádom skončilo pre dieťa pekné obdobie hry a zábavy a nastupuje tvrdá špecializovaná tréningová príprava, ktorá deformuje morálku dieťaťa a vytvára veľmi významné predpoklady na trvalé poškodenia pohybového aparátu z dôvodu špecializovanej jednostrannej záťaže. A často sa to deje pod falošnou zásterkou toho, že deti predsa radi chodia na tréning, sú veselé, majú radi trénera. To ešte neznamená, že vo všeobecnosti je takýto prístup správny. A všetko často podľa čisto komerčného vzoru - prežijú len tí najsilnejší. Nemyslím si, že takýto prístup reprezentuje pojmy – KVALITA A ŠPORT.

Je krásne v rozpore s uvedeným počuť, že rodičia prihlásili dieťa do tenisového oddielu, ale že deti sa tam venujú rôznym súťažiam, hrám, rozvíjajú svoje všestranné schopnosti a raketu majú len ako doplnok. Uvedomujem si obrovský nepomer v množstve negatívnych informácií a skúseností v porovnaní s tými dobrými. Kde je chyba?

Asi nebude len jedna, ale tá základná je v neodbornosti a hlavne slabých morálnych a citových skúsenostiach a schopnostiach mnohých trénerov a pedagógov. Vyrástli totiž presne v tom, čo sami prezentujú. Myslieť si, že v tomto smere sa dá niečo zmeniť, je podľa mňa nereálne. Ten kto môže v tomto smere niečo zmeniť je ten, kto dokáže definovať pravidlá a ponúknuť tieto pravidlá rodičom, ktorí majú najvýznamnejšiu možnosť vplývať na to, ako ich deti vyrastajú a aké dáta dostávajú. Rodiča sa z dôvodu nedostatku informácií často nechajú zviazať ambicióznym trénerom na spoločnú drezúru vlastných detí. Tréner ich presvedčí, že tvrdá drezúra detí je jediný správny prístup, ak má z ich dieťaťa byť šampión. Rodičia častokrát intuitívne cítia, že to ich dieťaťu nevyhovuje, ale nerozumejú. Veď to tak robia všetky deti, prečo by to ich malo byť nejakou výnimkou. Tak nech sa zaradí...

Prečo niekto významný, kto to dokáže aj zaviesť do praxe, nenapíše jednoduché pravidlá pre zdravé a prospešné športovanie detí a mládeže a nedostane to medzi rodičov. Takúto kampaň veľmi rada využije akákoľvek väčšia firma, alebo to môže byť zaujímavá súčasť politickej stratégie. Prečo sa nedá všetkým rodičom vedieť, že správne je, aby dieťa bolo šťastné, veselé, aby malo z tréningu radosť, aby sa naň tešilo. Prečo sa rodičom nedá vedieť, že špecializovaná

príprava môže deťom viac ublížiť a že sa deti musia rozvíjať rovnomerne a všestranne a jedine tým sa zvýrazní ich prípadný talent aj pre vrcholové výkony. Prečo sa nedá rodičom vedieť, že biologický vek je v príprave detí veľmi významným fenoménom a že prípadné zaostávanie neznamena neperspektívu, ale riziko neprimeranej motivácie v kolektíve tým, že dieťa sa môže cítiť neschopné dosahovať také výkony, ako rovesníci a že takéto dieťa potrebuje zvlášť citlivý a povzbudzujúci prístup. Vie sa, že biologicky akcelerovaný jedinec môže veľmi ľahko spadnúť do priepasti svojich rekordných žiackych výkonov, ktoré možno už nikdy neprekona, pretože si „vystrieľal“ všetky tromfy v období, kedy sa mal venovať všestrannému rozvoju svojich schopností, aby svoj potenciál mohol rozvinúť až v období svojej úplnej zrelosti a vyspelosti? Myslím si, že veľa rodičov pri takýchto informáciách sama donúti trénerov, ale hlavne ich zamestnávateľov, aby svoj prístup prispôbili tomu, kto si túto službu kupuje. Dnes už ani príprava malých detí nefunguje bez poplatkov. Sme predsa v trhovom hospodárstve a rodič je zákazník. Rodina je ten, kto platí, ktorý si kupuje a má teda právo vyžadovať to, či si myslí, že je pre jeho dieťa najlepšie. Len to, žiaľ, často nevie. Myslím si, že tak ako je rodina najvýznamnejším článkom pre ekonomiku štátu, tak je aj pre šport. A pravidlá zdravého a podnetného prostredia pre dieťa by sa nemali ignorovať. To, že takéto hodnoty sa veľmi nepestujú vo vyspelých krajinách s vysokou životnou úrovňou neznamena, že to je správne. Systém, že prežijú len tí najlepší a len oni sú pre šport zaujímaví nemá nič spoločné s kvalitou života. A šport má veľkú šancu a priestor kvalitou života byť.

¹ – 29.10.2001, eTrend / Kurt R. Leube, California State University, USA